

Svensk eller socialdemokratisk utrikespolitik?

Trots det socialdemokratiska partiets dominanta ställning inom svensk politik under nära nog en mansålder undgick SAP:s förhållande till utrikespolitiken att väcka den akademiska världens intresse under lång tid. Några ambitioner liknande dem som nu publicerats under Bo Huldts och Klaus Misgelds redaktionella ledning – *Socialdemokratin och svensk utrikespolitik. Från Branting till Palme* – lyste länge med sin frånvaro. Vad värre är, de gjorde det när en kritisk granskning av den svenska utrikespolitiken var som mest motiverad, under 70-talets och stora delar av 80-talets i många avseenden spektakulära aktivistiska politik.

Bo Huldts och Klaus Misgeld (red): **Socialdemokratin och svensk utrikespolitik. Från Branting till Palme.** Utrikespolitiska Institutet, MH Publishing 1989

Det krävdes uppenbarligen att den socialdemokratiska hegemonin skulle börja spricka upp på hemmaplan för att frågor rörande partiets inflytande över, och kontrollen av, den nationella utrikespolitiken skulle komma att formuleras. Liksom att den internationella acceptansen av demokratiskt tvivelaktiga regimer inom och utom tredje världen skulle avta, vilket så tydligt skedde med början under 80-talets sista år, för att grunderna för den socialdemokratiska solidaritetspolitiken skulle komma att ifrågasättas.

Till bokens avgjorda fördel hör att dessa akademiska skribenter i många stycken visar på en för professionen exceptionell, men uppmuntrande, kritisk tendens i behandlingen av den socialdemokratiska politiken. ”Denna politik har tillsammans

med ett efterhand alltmer uttalat och oreserverat stöd för radikala befrielseörelser och revolutionära metoder – uppenbart i strid med hans eget deklarerade freds- och demokratiideal – givit näring åt misstanken att den svenska utrikespolitiken under Palmes ledning, om än inte alltid avsiktligt, under 1980-talet tidvis fungerade som ett indirekt stöd för den sovjetiska utrikeslinjen”, skriver t ex Jerneck (sid 134). Men det är oemotståndligt lockande att hävda att denna uppriktighet troligen – på sina håll – hade varit mindre påtaglig om boken publicerats några år tidigare, innan den svenska utrikespolitiska debatten breddades och möjliggjorde positioner som för några år sedan med all säkerhet hade uppfattats närmast som hot mot det nationella säkerhetspolitiska intresset. Kombinationen av färska omständigheter på både det inre och yttre planet – de senare i form av nya internationella ramar för svenskt utrikespolitiskt agerande – har effektivt bidragit till att förändra villkoren för den svenska debatten och politiken.

Socialdemokratin och svensk utrikespolitik är resultatet av en konferens som hölls redan 1988 på Utrikespolitiska Institutet. I boken blandas akademisk expertis med politiska kommentarer i ett hälsosamt helhetsgrepp på den svenska socialdemokratiska politiken. I den kronologiska avdelningen arbetar man tämligen metodiskt av socialdemokratisk utrikespolitik från Branting till Palme; i den tematiska behandlas den internationella solidariteten, säkerhetspolitiken, Norden och Europa. Det är en i många avseenden rik information som läsaren tillhandahålles. Med ett vagt syfte – att

undersöka "om det finns någon speciell socialdemokratisk utrikespolitik, till sin karaktär olik varje annan tänkbar svensk utrikespolitisk linje" — lider emellertid materialet emellanåt av en bristande fokusering, och emellanåt tappas frågan om de delikata relationerna mellan en ideologiskt präglad och en nationell politik till synes helt bort på vägen mot i och för sig viktig detaljkunskap. På denna svaghet — som uppvägs av en rad mycket kvalificerade analyser — råder Nils Andréns såväl stilistiskt som substantiellt eleganta avslutning dock bot.

Vad boken, och i explicit form framför allt dess avslutning, mer än något annat förmår peka på är de många spänningar som råder inom den svenska socialdemokratiska utrikespolitiken. Dessa kan betraktas som en direkt följd av ambitionerna att tillföra ett ideologiskt inslag till en geopolitiskt definierad nationell situation. Till dessa spänningar mellan olika politiska övervägningar, och som en konsekvens därav, kommer de som kan återfinnas mellan olika grupperingar inom det socialdemokratiska partiet i framför allt försvarsfrågor.

Det som Ole Elgström i biståndssammanhang benämner politikens "Janusansikte" är ett regelbundet återkommande tema boken igenom, och svensk socialdemokratisk utrikespolitik igenom. Den socialdemokratiska utrikespolitiken präglas, som boken visar, av en rad, mestadels motsägelsefulla och inte sällan oförenliga, duopol som komplicerar verkställandet på alla fronter. På det mest fundamentala planet finner vi det allt annat än enkla förhållandet mellan en neutral och en aktivistisk utrikespolitik. Med andra ord mellan en isolationistisk aspiration att till var-

je pris stå utanför krig ("fredsegoister" som Per Albin Hansson kallade det svenska folket) som dock är betingad av vissa oemotsägliga geopolitiska realiteter, och en internationalistiskt orienterad och ideologiskt inspirerad solidaritetspolitik.

Spänningar av olika dignitet och konsekvens radar upp sig efterhand därunder. Nedrustningspolitik och fredsfostran står mot vapenexport och försvarsfrågor; ett mer eller mindre automatiskt accepterande av revolutionära medel och regimer i Tredje Världen mot demokrati och reformism på den europeiska hemmaplanen; Europa — tidigare sett som "mörkrets fäste" — och Norden kontrasterar den ideologiskt mer tilltalande och ur experimentell synvinkel betydligt rymligare utvecklingsvärlden; moralistiska tendenser mot vitalt nationellt egenintresse; en idealistisk, verbal officiell politik och ett betydligt mer pragmatiskt handlande; med mera, med mera. Realism mot idealism, om man så vill.

På grundval av en sådan meritförteckning, som utan större svårigheter kunde gjorts längre, torde det vara en tämligen enkel uppgift att konstatera att, jovisst finns det inslag — och väsentliga sådana — i svensk socialdemokratisk politik som utan tvekan kan hänföras till den ideologiska kategorin. Att genomförandet av den svenska socialdemokratiska politiken emellanåt har belamrats med vissa svår-
bemästrade problem är knappast ett tecken på bristande ideologiska ambitioner. Det svala mottagande som Palme-kommissionens rapport fick när den presenterades mitt under u-båtsjakterna bör, t ex, inte skymma det faktum att det här förelåg ett politiskt förslag med klart ideologiska förtecken. Bo Huldts syste-

matiska genomgång av det säkerhetspolitiska innehållet i de socialdemokratiska partiprogrammen torde likaså ge tillräckligt med stöd för argumentet att vissa aspekter av svensk utrikespolitik sträcker sig långt bortom det rent nationellt betingade. Verklighetens bristande samarbetsvillighet — framför allt i försvarssamarbetsmanhang — gör, som sagt, inte de aktivistiska ansatserna mindre remarkabla; snarare tvärtom.

Dessa slutsatser är i och för sig inte särskilt uppseendeväckande, vare sig ur ett historiskt eller idépolitiskt perspektiv (men självfallet desto mer från en konservativ synvinkel). Alltsedan Brantings dagar har det klart formulerade målet varit att underställa utrikespolitiken arbetarrörelsens ledning, som Grass visar i sitt kapitel. Det politiska tillsättandet av kabinetssekreterarposten med Pierre Schoris utnämning 1982 måste ha betraktats som något av en slutstation i denna målsättning. Den rika lojalitet som socialdemokratin ävenledes besitter inom inte oväsentliga delar av den diplomatiska kåren måste också anses som betryggande från ett sådant partipolitiskt perspektiv. I det sammanhanget är det också intressant att notera att den i stora drag oförändrade svenska utrikespolitik som fördes under de borgerliga åren emellanåt anförts som ett tecken på bristande socialdemokratiskt inflytande över densamma, alternativt som bevis på att samtliga aspekter av utrikespolitiken baseras på en solid nationell konsensus. Men att vänta revolutionerande förändringar inom en utrikespolitik som (förutom ovan nämnda lojaliteter) kontrollerades av mittenpartierna, varav ett hyser en märkbar distans gentemot utrikespolitiska frågor och det and-

ra åtminstone vid den aktuella tiden delade de socialdemokratiska solidaritetssträvandena, vore knappast realistiskt.

Boken syftar alltså till att undersöka om det socialdemokratiska hanterandet av politiken skiljer sig från "varje annan tänkbar utrikespolitisk linje". Vad är då alternativet till en socialdemokratiskt inspirerad svensk utrikespolitik — finns en sådan alternativ modell, och i så fall, vad skulle genomförandet av en sådan medföra för riktningen och innehållet i svensk politik? Frågeställningar av detta komparativa slag borde ha getts betydligt större, och mer konsekvent, utrymme i Huldts & Misgelds bok. I A W Johanssons kapitel om Per Albin Hanssons politik under andra världskriget finns tankegångar av detta slag som man önskar fler av författarna hade sysselsatt sig med.

Nu är det ju emellertid så att avståndet mellan de två tänkbara modeller för svensk utrikespolitik som med allt större skärpa kom att utkristallisera sig under 80-talet paradoxalt nog har krympt igen med utvecklingen under den senaste tiden. Socialdemokratins motvilliga, men dock, accepterande av det nödvändiga i ett svenskt EG-medlemskap och den generella omstrukturering som svensk politik under socialdemokratins ledning tvingats till som en följd av de senaste årens internationella utveckling, har inneburit ett ordentligt närmande de två existerande modellerna emellan. I takt med att den bipolära spänningen har avtagit och de ideologiska mönstren tagit nya former världen över torde utrymmet och intresset för den tredje vägens självständiga aktivism likaledes ha minskat. Supermakterna torde t ex vara svårare att kritisera — som den svenska småstatsvanan varit —

när de båda i allt väsentligt är överens, och, inte minst, när USAs utrikespolitiska linje mer sammanfaller med det svenska folkrättsförsvaret än med tidigare års kalla krigetpositioner. Utgångspunkten såväl för svensk neutralitet – i förhållande till vad? – som för den därav beroende aktivismen har dramatiskt förändrats under de senaste händelserika åren.

Fortfarande finns dock inslag i den svenska politiken som till sin karaktär går på tvärs mot de internationella trenderna, och dessutom ger tydliga påminnelser om det regerande partiets ideologiska hemvist. Det mest avslöjande exemplet på de kvardröjande socialistiska böjelserna inom svensk utrikespolitik är stödet till den diktatoriska kubanska regimen, som

Sverige ännu in på 1990-talet förser med biståndsmedel även efter det att andra reformistiska europeiska partier, som spanska PSOE, flyr Fidel Castros hårdnackade stalinism.

Med detta i tankarna får Sten Anderssons självvironiska uttalande på UI konferensen 1988 att "om Sverige inte har någon utrikespolitik nu för tiden, så präglas den iallafall av stor kontinuitet" en delvis annan mening än den som troligen var avsedd. Ännu på 1990-talet är vårt lands utrikespolitik att betrakta som både svensk och socialdemokratisk, med en blandning av nationella och ideologiska rötter. Men måhända med allt mindre av det senare allteftersom tiden går.

GUNNAR DAHMÉN:

Sanning eller myter?

"Synd på en så bra präst att han fått det där med kvinnliga präster på hjärnan", suckar lekmannen och hoppas ändå att prästen liksom kyrkofolket ska vänja sig vid det nya och ovana. En fåfång förhoppning. Tanken att prästens ämbete är en Kristusrepresentation och därmed mannen förbehållet är en grundtanke i motståndet mot kvinnliga präster. En tanke med kyrklig tradition men utan hemort i evangelisk kristendom. Luther skulle gripit efter bläckhornet om han fått höra sådan lära.

Dag Sandahl: **Sann myt – en sorts kristendomsbok.** Norstedts 1990

"Jag tror att vi i första hand måste upprätta kyrkans ämbetsbärare", heter det i en nyutkommen bok av Dag Sandahl, prost i Kalmar, teologie doktor, språkrör för den kyrkopolitiska rörelse som kallar sig Synoden. Som rebell åtnjuter han stor popularitet och kan inte klagas över att inte få komma till tals. "Sann myt – en sorts kristendomsbok" kan betraktas som ett her-